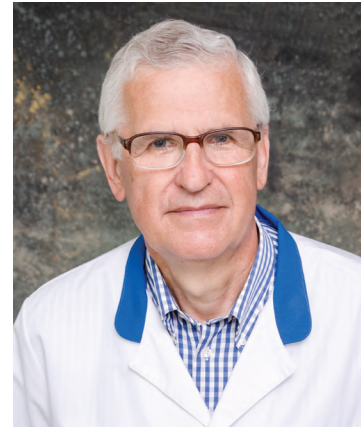

І.П. Мазур^{1,2}, О.М. Вахненко²¹Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л.Шупика, м. Київ²ГО «Асоціація стоматологів України», м. Київ

СТОРИЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ СТОМАТОЛОГІЇ: ЗДОБУТКИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У статті представлено історичні нариси створення державної системи організації та регулювання стоматологічної служби в Україні, що підготовлені на основі вивчення архівних документів. Аналіз досвіду минулих років дозволяє глибше зрозуміти пройдений шлях, осмислити підґрунтя досягнень і помилок, визначити закономірності еволюційного розвитку спеціальності та втілити найкращі напрацювання для створення фундаменту стоматології майбутнього. Формування Української наукової стоматологічної школи тісно пов'язане з процесами реформування стоматологічної освіти та становлення

стоматології як самостійної дисципліни наукової та клінічної медицини. Стоматологічна спільнота цього річчя святкує 100-річчя формування Української наукової стоматологічної школи. Також представлено здобутки вітчизняної стоматології за роки становлення незалежної Української держави та виклики, що стоять перед галуззю сьогодні, у першу чергу в процесі реформування медичної допомоги в Україні.

Ключові слова: стоматологічна допомога, стоматологічна освіта, Українська наукова стоматологічна школа.

У XIX ст. спостерігався поступовий перехід лікування зубів від цілительства, народної медицини, цирульної справи та ремісничого зуболікування до виокремлення стоматології (одонтології) як самостійної лікарської спеціальності.

Наприкінці XIX ст. відповідно до наказу Російської імперії «О преобразовании обучения зубоврачебному искусству» готували 2 види спеціалістів, які надавали зуболікарську допомогу — зубні лікарі та дантисти. Ці спеціалісти не мали загальної медичної освіти та не вважалися лікарями. Зубні лікарі навчалися в приватних зуболікарських школах протягом 2,5 років за затвердженими програмами, після чого вони склали іспит на медичному факультеті. Дантисти навчалися за індивідуальною програмою в приватних зуболікарських кабінетах з наступним складанням іспиту комісії при університеті. Дантисти мали право лікувати тільки зуби, а зубні лікарі також захворювання порожнини рота. Разом з тим, на той час надавали допомогу лікарі з вищою освітою, що спеціалізувалися на зуболікарській допомозі, щелепно-лицевій хірургії, їх називали лікарями-одонтологами [1].

Наприкінці XIX ст. — на початку XX ст. в Україні проводили підготовку спеціалістів у галузі стоматології приватні зуболікарські школи в Києві, Одесі, Харкові, Катеринославі (Дніпрі), Львові. Однак фахівців було недостатньо, і стоматологічну допомогу надавали переважно земські лікарі, фельдшери. Лікування в одонтологів чи зубних лікарів могли собі дозволити заможні верстви населення переважно у великих містах [1].

Якщо питаннями лікування населення України займалися земства, то стоматологічним здоров'ям людей опікувалися одонтологічні товариства. Також вони значною мірою впливали на державну службу охорони здоров'я. Теми, які обговорювалися під час засідань одонтологічних товариств та висвітлювалися на сторінках фахових видань, є актуальними і на сьогодні. Під час одного з таких засідань 9 листопада 1913 р. зубний лікар І. Гершанський представив доповідь про проблеми хвороб зубів серед учнів, у якій навів статистичні дані щодо карієсу у дітей у Москві (90%), Харкові (95,5% у дівчат та 98% у хлопців) та Одесі (від 72% до 95% залежно

від школи). Потім він порівняв рівні стоматологічної допомоги дітям у Німеччині (більш ніж 200 шкільних амбулаторій) та Одесі (1 амбулаторія, що надавала стоматологічну допомогу дітям безкоштовно).

Зуболікарські амбулаторії для простих людей утримувалися на пожертви меценатів та не мали адміністративного підпорядкування. Наприкінці XIX ст. в Києві надавали безкоштовну невідкладну стоматологічну допомогу в нічні години, а робота зубних лікарів оплачувалася за рахунок добровільних пожертв.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Радикальні зміни в освіті та організації надання практичної зуболікарської допомоги відбулися після Жовтневої революції. Коли до влади прийшли більшовики, в Україні було запроваджено систему охорони здоров'я Миколи Олександровича Семашка. Впроваджувалися основні постулати соціалістичної системи охорони здоров'я — принципи загальнодоступності, безоплатності та кваліфікованості медичної допомоги. Державою створювалася та контролювалася система централізованого планування та управління медичними закладами, джерелами фінансування якої були загальні податки. Для побудови нової системи запроваджувалася націоналізація приватних лікарень, руйнування приватної лікарської практики. У газеті «Известия» М.О. Семашко писав «Ми маємо реальну можливість побудувати нашу медичну систему, ... і ми скоро покінчимо з ганебним (і для тих, хто дає, і для тих, хто бере) пережитком капіталістичного ладу — приватною практикою» [3].

Після відновлення діяльності народного комісаріату охорони здоров'я Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) у лютому 1920 р. головні зусилля нової влади було спрямовано на подолання епідемії висипного тифу та інших інфекційних хвороб, що спонукало до прийняття наказу, згідно з яким «все медичне майно на території України оголошується народним добром та підлягає розподілу тільки через місцеві відділи охорони здоров'я і військово-санітарні управління з націоналізованих аптек і аптечних складів, фабрик і лабораторій цивільного і військового відомства». Було націоналізовано всю сферу охорони здоров'я — усі лікувальні та санітарні заклади, як приватні, так і ті, що належали медичним товариствам і відомствам, та введено трудову повинність для медичних працівників [5].

5 квітня 1920 р. Наказом № 3 «Про організацію зуболікарських секцій при губернських відділах охорони здоров'я» було реорганізовано приватні зуболікарські клініки в державні заклади, що надавали стоматологічну допомогу. Народний комісаріат охорони здоров'я УРСР пропонував усім губернським відділам охорони здоров'я організувати зуболікарські підвідділи з метою надання безоплатної кваліфікованої допомоги населенню.

Головними завданнями новоутворених підвідділів були: співпраця з науковими та практичними закладами із зуболікування, спостереження за виконанням розпоряджень Народного комісаріату охорони здоров'я та губернських відділів охорони здоров'я, облік і реєстрація зубних амбулаторій, зуболікарських кабінетів, зуботехнічних майстерень, зубних лікарів (дантистів) та зубних техніків. Серед завдань підвідділів також були облік та сприяння правильному розподілу зуболікарських матеріалів серед лікувальних закладів, зубних лікарів та техніків. Наказ було підписано заступником народного комісара охорони здоров'я М.А. Костом та завідувачем зуболікарського підвідділу В. Владимировим [6].

Становлення стоматології як самостійної дисципліни наукової медицини відбувалося за часів УРСР. Після Жовтневої революції запроваджувалася нова радянська система охорони здоров'я. Важливим акцентом у ній було питання підготовки медичних кадрів. Визначальним у розвитку стоматологічної освіти було прийняття 1 жовтня 1918 р. постанови про реформу зуболікарської освіти, яка була підписана народним комісаром охорони здоров'я РСФСР М. Семашком за погодження з народним комісаром освіти Михайлом Покровським і керівником зуболікарської підсекції П. Дауге [4]. Відповідно до постанови при медичних факультетах державних університетів засновувалися одонтологічні відділення, а зуболікарські школи закривалися та використовувалися як допоміжні навчальні заклади при одонтологічних відділеннях медичних факультетів. Студенти, які спеціалізувалися на зуболікарській справі, перші 3 роки навчання мали проходити разом зі студентами медичних факультетів, і тільки починаючи з 7-го семестру їм викладали спеціальні предмети. При університетах відкривалися зуболікарські кафедри, а саме: з патології і терапії зубних хвороб, техніки протезування, хірургії щелеп та порожнини рота.

13 серпня 1919 р. виконуючим обов'язки народного комісара охорони здоров'я України М.А. Костом було затверджено Положення про державний одонтологічний інститут та виділено новопризначеному завідувачу Л.А. Білейкіну аванс 100 тис. рублів на відкриття закладу. Бурхливі політичні і воєнні події в Україні відтягували процес організації одонтологічного інституту.

20 лютого 1920 р. було відновлено діяльність Народного комісаріату охорони здоров'я УРСР після звільнення території від денікінських військ. Напередодні, 19 лютого 1920 р., на засіданні вченої комісії зуболікарської секції губвідділу охорони здоров'я за головуванням професора Титова та участі професорів Шапіро, Мерзона, Морозова, Корчак-Чепурківського, Зіверта, Руткевича, лікарської секції (Авербух), Одонтологічного інституту (завідувач Л. Білейкін) та представників Одонтологічного товариства (Воскіс, Шмигельський, Тарасов, Штейн, Кліс-

тер) було розглянуто доповідну записку начальника губвідділу охорони здоров'я та затверджено Статут Київського державного одонтологічного інституту.

ЗУБОЛІКАРСЬКІ ШКОЛИ В УКРАЇНІ

Реформа в зуболікарській освіті, мобілізація зубних лікарів негативно впливала на кадровий потенціал спеціалістів стоматологічної галузі. У червні 1920 р. завідувач зуболікарського підвідділу **Штернберг** у доповідній записці до Народного комісаріату охорони здоров'я писав: «Організація державного зуболікування в Україні, в тому числі організація сільського зуболікування, найближчим часом потребує значного кадрового потенціалу» [5]. Тому наступним кроком було прийняття тимчасової постанови про відновлення роботи з 1 листопада 1920 р. по одній зуболікувальній школі в університетських містах України. Школи були державними і підпорядковані Народному комісаріату охорони здоров'я УРСР. Утримувалися зуболікарські школи коштом губернських відділів охорони здоров'я та знаходилися під пильним оком зуболікарських підвідділів, створених у квітні 1920 р. Термін навчання в зуболікарських школах збільшувався до 3 років (6 семестрів), додавалися нові дисципліни — латинська мова, бактеріологія, хвороби серця, судин та обміну речовин, рентгенодіагностика, зуболікарська фармакологія, поранення щелепно-лицевої ділянки та протезування, громадське зуболікування. На курс дозволялося набирати не більше ніж 250 осіб віком старших 17 років і з 6-річною загальною освітою. Після завершення навчання випускники мали складати іспит на медичних факультетах університетів. Навчальний план та програму підготовки в зуболікувальних школах було затверджено науково-одонтологічною комісією Народного комісаріату охорони здоров'я [5]. Постанову було підписано **Гуревичем та начальником підвідділу Штернбергом**. Підготовка спеціалістів із середньою освітою в галузі стоматології мала проводитися до повного забезпечення стоматологічними ка-

драми з числа випускників медичних університетів. Разом з тим підготовка зубних лікарів в Україні продовжувалася до 2006 р.

ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ДИСКУСІЇ ФАХІВЦІВ

У новоствореному науково-навчальному закладі Київському державному зуболікарському інституті, на одонтологічних факультетах у медичних університетах проводилася підготовка спеціалістів з вищою освітою, які отримували фундаментальні знання із загальних медичних предметів, викладання стоматологічних дисциплін здійснювалося фаховими науково-педагогічними кадрами. У цих закладах на високому рівні було організовано проведення наукових досліджень у галузі стоматології, матеріалознавства, виходили друком наукові праці, підручники для студентів. Впровадження вищої освіти в стоматології було визначальним у створенні нової системи підготовки стоматологічних кадрів, формуванні вітчизняної стоматології як науково-навчальної медичної дисципліни.

Дискусії щодо стоматологічної освіти продовжувалися, реорганізовувалися одонтологічні факультети в окремі навчальні заклади [6]. На думку П.Г. Дауге, одонтологічні факультети не давали широких знань з медицини лікарям-одонтологам: «Одонтофак був і залишився реформованою зуболікарською школою, що отримала гучну вивіску, але не змінила свого внутрішнього вигляду... Після закінчення одонтофаку, фахівець є вузьким спеціалістом у своїй галузі (не лікар у широкому сенсі цього слова), але, без сумнівів, з кращою біологічною та загальномедичною підготовкою порівняно із зубним лікарем старої формації» [7]. На I Всеросійському одонтологічному з'їзді у 1923 р. також було висловлено думки щодо посиленої загально медичної підготовки лікарів-одонтологів. Згодом одонтофаки об'єднали з медичними інститутами. Підвищувався престиж професії одонтолога у суспільстві [8].

IX (XVI) З'їзд громадської організації «Асоціація стоматологів України», Київ, 18 жовтня 2018 р.

На сьогодні основні підвалини стоматологічної освіти, що було закладено майже 100 років тому, залишаються і в сучасній системі освіти: стоматологічні факультети у складі медичних університетів, посилена загальномедична підготовка фахівців протягом усього 5-річного періоду навчання. Після випуску в дипломі спеціаліста в галузі стоматології зазначено — «лікар-стоматолог». Протягом наступного дворічного навчання в інтернатурі фахівець отримує сертифікат «лікаря-спеціаліста» та має доступ до самостійної стоматологічної практики.

Питання стоматологічної освіти обговорюються стоматологічною спільнотою і до сьогодні. Збільшується обсяг медичної та стоматологічної інформації, ускладнюються стоматологічні маніпуляції та процес оволодіння ними. Усе частіше обговорюються питання інтегративних підходів до лікування стоматологічних хворих з урахуванням загальносоматичних захворювань.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Аналіз документів, зокрема з Центрального державного історичного архіву України в м. Києві, дозволив встановити історичні події сторічної давнини. У 1920 р. наказами Народного комісаріату охорони здоров'я УРСР від 05.04.1920 р. № 3 «Про організацію зуболікарських секцій при губернських відділах охорони здоров'я» та від 10 квітня 1920 р. № 4 «Про організацію державної зуболікарської допомоги» запроваджено нову організаційно-економічну модель стоматологічної допомоги, що була невід'ємною частиною медицини. 100 років тому було впроваджено державну систему організації високофахової стоматологічної допомоги як невід'ємної складової сфери охорони здоров'я. Головними принципами нової організаційно-економічної моделі стоматологічної допомоги стали: безоплатність, доступність, кваліфікованість, комп-

лексність. Державне регулювання цією системою передбачало планування та контроль надання стоматологічної допомоги через губернські, а згодом обласні одонтологічні підвідділи, які були підпорядковані Народному комісаріату охорони здоров'я УРСР, а згодом — Міністерству охорони здоров'я УРСР. Протягом останнього сторіччя створювалася мережа стоматологічних поліклінік, стоматологічних відділень у складі багатопрофільних поліклінік, стоматологічні кабінети в лікарнях, госпрозрахункові стоматологічні клініки, щелепно-лицеві відділення у складі лікарень. Медичними університетами здійснюється фахова підготовка спеціалістів з вищою освітою — лікарів-стоматологів, що надають стоматологічну допомогу. Минає сторічний етап історичного розвитку стоматологічної служби в Україні. Багаторічна історія — найкращий матеріал для аналізу досвіду минулих років, що дозволяє глибше зрозуміти підгрунтя досягнень та помилок, осмислити пройдені шляхи і визначити закономірності еволюційного розвитку спеціальності. І це час для втілення найкращих напрацювань і створення фундаменту для розвитку стоматології майбутнього.

СТАН СТОМАТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ НА ЧАС НАБУТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

На час набуття незалежності 1991 р. в Україні функціонувала потужна розгалужена система надання медичної стоматологічної допомоги населенню. Функціонувала широка мережа стоматологічних закладів: 1) самостійні стоматологічні поліклініки (обласні, міські, районні), у тому числі й дитячі; 2) стоматологічні відділення у складі територіальних (багатопрофільних) поліклінік міст, центральних районних лікарень, медико-санітарних частин підприємств і відомств; 3) стоматологічні кабінети в лікарнях (включаючи сільські, районні та дільничні), диспансерах, жіночих консультаціях, у школах, на лікарських здоров'я пунктах промислових підприємств і в лікарських амбулаторіях, на фельдшерсько-акушерських пунктах у сільській місцевості; 4) стоматологічні відділення в обласних, міських і районних лікарнях, клініках медичних вищих навчальних закладів, а також при інститутах удосконалення лікарів; відділення щелепно-лицевої хірургії в обласних та деяких великих багатопрофільних лікарнях.

Структура міського і сільського рівнів охорони здоров'я була пов'язана з адміністративним поділом районів, чисельністю населення і т.ін. Надання лікувально-профілактичної допомоги будувалося в основному за територіальним або цеховим (на підприємствах, установах) принципами.

У стоматологічних поліклініках та стоматологічних відділеннях медична допомога надавалася з терапевтичної, хірургічної та ортопедичної стоматології. У стоматологічних кабінетах, які входили до складу амбулаторій та фельдшерсько-акушерських пунктів, здоров'я пунктів підприємств, лікарень стоматологи приймали пацієнтів з терапевтичними

Науково-популярне видання «Українська наукова стоматологічна школа: історичні нариси», видане у 2020 р. до сторіччя

і хірургічними захворюваннями, тобто проводили змішаний прийом.

Основне завдання стоматологічної мережі: 1) проведення заходів щодо профілактики захворювань щелепно-лицьової ділянки серед населення в організованих колективах; 2) організація та проведення заходів, спрямованих на раннє виявлення захворювань щелепно-лицьової ділянки; 3) надання кваліфікованої амбулаторної медичної стоматологічної допомоги.

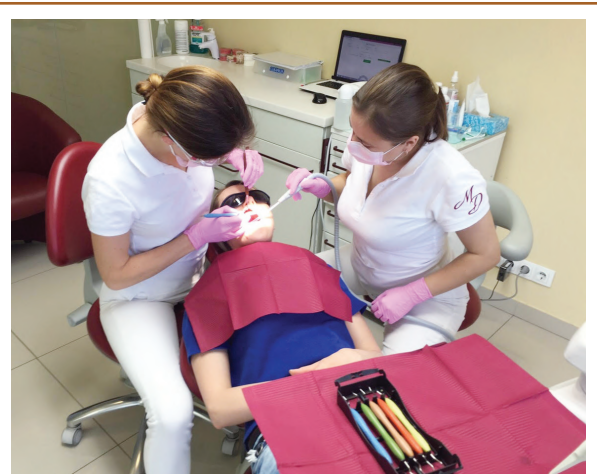
На виконання цих завдань медичної стоматологічної допомоги були спрямовані: 1) планові профілактичні огляди в організованих колективах з одночасним лікуванням виявлених хворих; 2) повна санація порожнини рота у допризовних і призовних контингентів; 3) надання екстреної допомоги хворим з гострими захворюваннями і травмами щелепно-лицьової ділянки; 4) диспансерне спостереження за певним контингентом хворих стоматологічного профілю; 5) надання кваліфікованої амбулаторної медичної стоматологічної допомоги зі своєчасною госпіталізацією осіб, що потребують стаціонарного лікування; 6) експертиза тимчасової непрацездатності хворих, видача лікарняних листків і рекомендацій з працевлаштування, лікарсько-трудова експертна комісія; 7) весь комплекс реабілітаційного лікування хворих з патологією зубо-щелепної ділянки і перш за все зубне протезування та ортопедичне лікування; 8) аналіз захворюваності стоматологічного профілю, у тому числі захворювань із тимчасовою втратою працездатності, робітників і службовців, які працюють на промислових підприємствах, розташованих на території району, що обслуговується; а також розробка заходів щодо зниження впливу і усунення причин, що спричиняють виникнення захворювань і ускладнень; 9) впровадження сучасних методів діагностики і лікування, нової медичної техніки та апаратури, лікарських засобів; 10) санітарно-просвітницька робота серед населення із залученням громадськості та засобів масової інформації (преса, телебачення, радіомовлення тощо); 11) заходи щодо підвищення кваліфікації лікарів і середнього медперсоналу.

ЗМІНИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ В СТОМАТОЛОГІЇ УКРАЇНИ ПІСЛЯ 2010 Р.

У другому десятиріччі XXI ст. почалися докорінні зміни в системі надання медичної стоматологічної допомоги населенню, які набули значного прискорення в 2016–2019 рр., що пов'язано з початком широкомасштабного реформування медичної галузі.

Почала стрімко скорочуватися мережа державних та комунальних лікувально-профілактичних закладів, що надають медичну стоматологічну допомогу в Україні.

Посилаючись на відсутність порядку надання стоматологічної допомоги, який, відповідно до чинного законодавства, має встановлюватися центральним органом виконавчої влади, що забез-

Прийом хворого у стоматологічному кабінеті

печує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, та відсутність державних гарантій щодо стоматологічної допомоги, місцеві органи влади звели до мінімуму її фінансування; скорочують кількість бюджетних посад лікарів стоматологічного профілю; переводять у статус підприємств стоматологічні поліклініки; масово ліквідують стоматологічні кабінети в сільській місцевості; практично ліквідовані стоматологічні кабінети, що працювали в організованих дитячих колективах.

Зведено до мінімуму роботу з профілактики основних стоматологічних захворювань, повністю згорнуто профілактичні стоматологічні програми як на державному, так і на регіональному рівнях. Узагалі не ведеться ніяка робота з масової (комунальної, загальнодержавної) та колективної (групової) стоматологічної профілактики. Зовсім не планується виділення коштів як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях на проведення цієї роботи. Водночас ніякими державними нормативно-правовими документами такі дії не зумовлюються.

У результаті значно погіршилася доступність стоматологічної допомоги для населення, у першу чергу соціально незахищених верств та мешканців сільської місцевості, та спостерігається значне підвищення поширеності стоматологічних захворювань і, як наслідок, тяжких ускладнень від них.

У той же час продовжують активно розвиватися заклади стоматологічного профілю приватної форми власності.

Продовжують впроваджуватися новітні світові технології лікування, хірургічної, ортодонтчної допомоги та зубного протезування.

Погіршилося нормативно-правове забезпечення медичної стоматологічної допомоги населенню України. Визнано такими, що втратили чинність цілий ряд нормативно-правових актів зі стандартів надання цього виду медичної допомоги, кадрового забезпечення, санітарного режиму, нових актів прийнято не було.

Послабився контроль за якістю надання медичної стоматологічної допомоги. У 2018 р. ліквідовано інститут головних позаштатних спеціалістів, сформовано групи експертів за спеціальностями, функції яких чітко не прописані і поки що ефективність їхньої роботи є досить низькою.

Із 1991 р. розпочалися та набувають все більших обертів процеси трансформації системи надання медичної стоматологічної допомоги населенню України. Ці процеси мають як позитивні, так і негативні тенденції. На сьогодні поки що відсутня державна стратегія побудови нової системи надання медичної стоматологічної допомоги, яка б вирішувала питання її доступності та якості, профілактики основних стоматологічних захворювань, забезпечення нею широких верств населення, у першу чергу дітей, малозабезпечених тощо. Ця стратегія має через ринкові механізми розповсюджуватися на всі структури, що надають медичну стоматологічну допомогу незалежно від форми власності.

Медична стоматологічна спільнота, у першу чергу Асоціація стоматологів України, яку було створено в 1994 р., і яка є членом Всесвітньої стоматологічної федерації (World Dental Federation — FDI), завжди займала активну позицію щодо реформування, розвитку та вдосконалення системи надання медичної стоматологічної допомоги населенню України. За ініціативи та силами Асоціації стоматологів України було підготовлено ряд нормативно-правових документів, у першу чергу таких як Програма профілактики та лікування стоматологічних захворювань на 2002—2007 рр., кваліфікаційні характеристики лікарів стоматологічного профілю, нормативи та протоколи надання стоматологічної допомоги та ін. Після 2014 р., і, особливо 2016 р. напрацювання та пропозиції Асоціації стоматологів України сприймалися Верховною Радою України та ігнорувалися Міністерством охорони здоров'я України.

Метою реформування системи надання медичної стоматологічної допомоги має бути забезпечення населення України доступною та якісною стоматологічною допомогою. Досягнення цієї мети є можливим шляхом запровадження державних фінансових гарантій, загальнообов'язкового державного медичного страхування, у рамках якого державні фінансові гарантії працюватимуть, як страхові програми та гарантії. За програмами медичного страхування матиме право працювати вся стоматологічна мережа, незалежно від форми власності та підпорядкування. Кадровий потенціал, розгалужена структура закладів та кабінетів різних форм власності, що надають медичну стоматологічну допомогу населенню України, дають надію, що при правильній організації та раціональних підходах громадяни України, всі, хто цього потребує, отримуватимуть доступну, якісну та кваліфіковану стоматологію на теренах держави. Наша наукова, педагогічна та практична стоматологія займатиме гідне місце на європейському та світовому рівнях.

Таким чином, упродовж останнього століття українська наукова стоматологічна школа пройшла етапи свого формування, становлення та розвитку. Україна має потужний потенціал для підготовки висококваліфікованих спеціалістів та науковців у галузі стоматології.

До сузір'я освітньої системи вітчизняної стоматології входять 13 стоматологічних факультетів медичних університетів Міністерства охорони здоров'я України, 2 заклади вищої освіти Міністерства освіти і науки, приватні медичні інститути, що готують спеціалістів у галузі стоматології не тільки для України, а й для інших країн світу.

В Україні створено систему післядипломної освіти — 3 навчальні заклади удосконалюють професійну кваліфікацію стоматологів, надають можливість лікарям отримувати високофахову спеціалізацію та здійснюють безперервний професійний розвиток лікарів цього профілю.

Понад 90 років працює потужний науковий центр зі стоматології — державна установа «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України», що проводить фундаментальні наукові дослідження, здійснює моніторинг хвороб порожнини рота та впроваджує нові високотехнологічні методи діагностики, профілактики та лікування основних стоматологічних захворювань, що суттєво підвищує рівень надання стоматологічної допомоги та знижує захворюваність населення України.

Запроваджено унікальну організаційно-економічну модель стоматологічної допомоги — невід'ємної частини медичної допомоги, що базується на таких фундаментальних принципах, як безоплатність, доступність, кваліфікованість, комплексність і спрямована на профілактику основних хвороб та усунення причин їх розвитку. Створено мережу стоматологічних поліклінік та відділень із централізованим державним підпорядкуванням та управлінням, де працює достатня кількість добре підготовлених спеціалістів, справжніх професіоналів у своїй сфері.

Стоматологічна спільнота уже багато років об'єднана громадською організацією «Асоціація стоматологів України». Її члени мають можливість спілкуватися з колегами та ділитися досвідом на вітчизняних наукових форумах, національних конгресах, а також представляти наукове надбання країни на світових конгресах.

Військова стоматологія, що бере свій початок від праць професора М.І. Пирогова, набула подальшого розвитку в Українській військово-медичній академії. Впроваджуються нові принципи організації стоматологічної допомоги в Збройних силах України, науково обґрунтовані методи лікування та реабілітації військовослужбовців із бойовими ушкодженнями щелепно-лицевої ділянки.

На 5-му Національному українському стоматологічному конгресі професійна спільнота відсвятку-

вала 100-річний ювілей Української наукової стоматологічної школи.

Столітня історія Української наукової стоматологічної школи збагатила українське суспільство, світову медичну науку плеядою видатних науковців, освітян, організаторів охорони здоров'я та практичних лікарів, поповнила скарбницю науковими, педагогічними і практичними досягненнями в галузі медичної стоматології.

В Україні продовжується поступальний розвиток освіти, науки, професійної майстерності в галузі стоматології зі збереженням наукової й історичної спадщини, примножується накопичений досвід та впевнено розбудовується стоматологія майбутнього!

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Стоматологія України. Історичні нариси** (2017) Під ред. Мазур І. П., Павленко О. В., Скрипник І. Л., Харків, «СИМ», 192 с.
2. «Зубоврачебный ежемесячник» (1913) 12: 2–8.
3. **Советская власть и советская медицина** (1919) Известия Народного Комиссариата Здравоохранения, 1–2: 7.
4. «Общественный врач» (1918) 1: 1–2.
5. **Ціборовський О.М.** (2008) Становлення системи охорони здоров'я в Українській Соціалістичній Радянській Республіці. Україна. Здоров'я нації, 2: 211–219.
6. **Центральний державний історичний архів України, м.Київ, ф. Р. 342 оп 1., од. зб. 164** (Накази, інструкції і обіжники одонтологічного підвідділу).
7. **Робак І.Ю., Демочко Г.Л.** (2012) Охорона здоров'я в першій столиці радянської України (1919– 1934 рр.). Х., Колегіум, 260.
8. **Стоматологічна допомога в Україні: основні показники діяльності за 2008–2018 рр.:** довідник. / Під редакцією Вороненко Ю.В., Павленко О.В., Мазур І.П. — Кропивницький: Поліум, 2018. — 212 с.
9. **Пашков К.А.** О периодизации истории отечественной стоматологии. // Естественные науки. — 2011. — №5. — с. 80– 86.
10. **Мазур І.П.** Лікарські товариства у формуванні Української наукової стоматологічної школи: історіографічні нариси. // Современная стоматология. — 2017. — №3(87). — с. 104 — 107.
11. **Мазур І.П.** Лікарські товариства у формуванні Української наукової стоматологічної школи: історіографічні нариси. // Здоров'я України. — 2017. — № 18 (415) вересень. — с.72–73.
12. **ЦДІАК України, ф. Р. 342 оп 1., од. зб. 140** (Реформа зубоврачебного образования).
13. **Печковський К.Є., Печковська І.М.** Дискусія 1918–1930-х років про моделі підготовки стоматологічних кадрів. // Современная стоматология. — 2015. — № 5. — с.106–108.
14. **Дауге П.Г.** Социальные основы советской стоматологии. — М.: Медгиз, 1933. — С. 40–58.
15. **Труды I-го Всероссийского Одонтологического съезда** (1924) Под ред. П. Дауге. М.: Зубчасть леч. отд. НКЗ РСФСР, 28–29.

15. **Стоматологічна допомога в Україні.** Щорічні аналітичні довідники 2009–2019 рр.

16. **Нормативно-правові документи Президента України, Кабінету міністрів України, Міністерства охорони здоров'я України 1976–2020 рр.**

CENTURY OF UKRAINIAN DENTISTRY: ACHIEVEMENTS AND MODERN CHALLENGES.

I.P. Mazur^{1,2}, O.M. Vakhnenko²

¹*Shupyk National Medical Academy of Postgraduate Education, Kyiv*

²*NGO «Ukrainian Dental Association», Kyiv*

Resume. *The article presents historical essays on the creation of the state system of organization and regulation by the dental care of Ukraine, prepared on the basis of the study of archival documents. The analysis of the long history of experience of the past years allows to understand more deeply the passed way, to comprehend a basis of achievements and mistakes, to define laws of evolutionary development of a specialty and to embody the best developments for creation of the foundation of stomatology of the future. The formation of the Ukrainian Scientific Dental School is connected with the processes of reforming dental education and the formation of dentistry as an independent discipline of scientific and clinical medicine. The dental community is celebrating the centenary of the formation of the Ukrainian Scientific Dental School. It also presents the achievements of domestic dentistry during the years of formation of the independent Ukrainian state and the challenges facing Ukrainian dentistry today, primarily in the process of reforming health care in Ukraine.*

Key words: *dental care, dental education, Ukrainian Scientific Dental School.*

Адреса для листування:

Мазур Ірина Петрівна
04112, Київ, вул. Дорогожицька, 9
Національна медична академія
післядипломної освіти імені П.Л. Шупика,
кафедра стоматології
Факс: (044) 486-00-22
E-mail: irina.p.mazur@gmail.com.

Отримано 21.09.2020